Pairisades, Apollonios —, asociaţi de el la domnie încă din timpul vieţii şi ale căror nume, oricum, nu se potrivesc cu datele anecdotei păstrate de Ovidiu. Dimpotrivă, Leucon al II-lea, fiu al lui Pairisades al II-lea (284 — ca. 245) pare să fi urmat la tron fratelui său mai mare, Spartocos al V-lea, asasinat în împrejurările arătate de scholiast şi repetate de Ovidiu. De el e deci vorba în *Ibis*, aşa cum, de altfel, înţelesese foarte bine Latîşev în introducerea la vol. II din IPE, acolo unde pentru întîia oară încerca să reconstituie arborele genealogic al Spartokizilor, din sec. al V-lea pînă la detronarea lor de Mithridate Eupator: « Haec ad Leuconem I referri nullo modo possunt, quippe qui fratrem Spartocum nomine non habuerit et Satyro patri, non fratri successerit in regno, quod senex moriens filiis suis tradiderit. Contra si statuerimus Spartocum V Paerisadis II fuisse filium, omnia optime conuenient. Spartocum V non diu regnasse uel inde fit consentaneum, quod unus superest titulus nomen eius referens. Leuconem regem fuisse hac aetate etiam nummi docent βασιλέως Λεύκωνος nomine insignes, de quibus infra agemus » (p. XXVII—XXVIII; în acelaşi sens, vezi acum şi H. Seyrig, în Rev. Numismatique, V, 1963, p. 8—10).

D. M. Pippidi

PLINE L'ANCIEN, *Histoire Naturelle*. Livre XXX. Texte établi, traduit et commenté par Alfred Ernout. Paris, Les Belles Lettres, 1963, 108 p.

Editarea în colecţia « Guillaume Budé » a *Istoriei Naturale* se desfăşoară, sub conducerea neobosită a lui A. Ernout, într-un ritm remarcabil, dacă ţinem seama de vastitatea şi de dificultăţile atît de variate ale operei. În fruntea unei echipe de savanţi care s-au afirmat, în majoritate, după cel de al doilea război mondial, A. Ernout şi-a asumat personal răspunderea pentru editarea unora dintre cărţi [1], printre care şi cea pe care o prezentăm aici, consacrată magiei.

Stabilirea textului nu este, fără îndoială, cea mai puţin complicată sarcină care stă în faţa filologului: redactată, desigur, în grabă, cu inerentele consecinţe sintactice ale unui asemenea mod de lucru, conţinînd un număr imens de termeni neobişnuiţi sau străini, *Istoria Naturală* a ajuns, prin forţa lucrurilor, pînă la noi cu destule alterări, prilej pentru exercitarea ingeniozităţii critice a editorilor, dar conţinînd şi primejdia, pentru aceştia, de a ceda ispitei şi de a oferi un text excesiv conjectural. Analiza, chiar şi superficială, a textului stabilit de A. Ernout, arată rigoarea metodei filologului francez: conjecturile personale sînt reduse la minimum: (36) *femininas* pentru *feminas* al mss. şi *femineas* al lui Mayhoff; soluţia editorului are în favoarea ei nu numai argumentul lingvistic (*femineus* aparţine mai degrabă vocabularului poetic), ci şi cel paleografic (ne aflăm în faţa unei banale haplografii); (49) *si quis* faţă de ininteligibilul *est qui* al mss. şi *si qui* al lui Jan; formula propusă de editor apare şi mai jos, 64, unde are consensul mss.; (73) adăugarea unui *uel* între două adjective; (89) *quasi nassas* faţă de *quassas* al mss., *casas* al vulgatei şi *ceu nassas* al lui Mayhoff (editorul a avut în vedere un text paralel, IX, 132); (102) *quem* introdus într-un text incomplet, faţă de *cum* al lui Mayhoff; dacă din punct de vedere sintactic ambele soluţii sînt posibile, în favoarea conjecturii lui A. Ernout pledează cuvîntul precedent, *stelionem*, a cărui terminaţie putea favoriza omiterea mai degrabă a unui *quem* decît a unui *cum*; (136) excluderea unui cuvînt

[1] În afară de prefaţa din fruntea primului volum, cărţile 8, 11 (în colaborare), 12, 13, 26 (în colaborare), 27.

https://biblioteca-digitala.ro

suco, socotit glosă. La acestea s-ar putea adăuga cîteva conjecturi propuse, cu semnul întrebării, în aparat: (30) *smectica* pentru *septica*; (78) o propunere mai simplă şi mai logică de completare a unei lacune; (98) *magorum* pentru *eorum* şi *earum* ale mss.; (133) din nou o propunere de completare a unei lacune.

În schimb, în foarte numeroase cazuri, A. Ernout se întoarce la lecţiunea manuscriselor, renunţînd nu numai la conjecturile lui Mayhoff, dar şi la unele din cele tradiţionale. În felul acesta, textul editat reflectă în modul cel mai clar, pe baza unei studieri a fiecărui detaliu în parte [1], starea în care a fost transmis din Antichitate, fără modificări în largă măsură subiective; mai mult nu se poate cere şi nu trebuie cerut unui editor [2].

Complexitatea conţinutului a făcut necesară o oarecare abatere de la normele colecţiei în ceea ce priveşte notele explicative: ele au fost grupate, sub titlul *Commentaire*, la sfîrşitul volumului [3], spaţiul din subsolul traducerii fiind cu totul insuficient. Comentariul cuprinde, pe lîngă uzualele *testimonia* (pe care le-am fi preferat, poate, în subsolul textului, la comentarii urmînd să rămînă numai citatele in extenso), identificări de plante, animale sau boli (unele aparţin colaboratorului permanent al ediţiei, Dr. R. Pépin [4]), informaţii biografice şi bibliografice, lingvistice, istorice (unele poate prea elementare: p. 81, data războiului peloponeziac), argumentarea mai amplă a unor lecţiuni, texte discutînd remedii analoge cu cele semnalate de Plinius etc. Comentariul, redactat cu exemplară conciziune, satisface atît pe filolog, cît şi pe cercetătorul curiosului folclor medical adunat de Plinius [5].

Traducerea acestui text ingrat, mai mult un pachet de fişe decît un tratat, n-a fost desigur o sarcină comodă: nu numai găsirea corespondentului precis al numelor de boli, animale sau plante presupune un efort de documentare imens, dar însuşi conţinutul, obscur prin excesul de conciziune, al fişelor lui Plinius a făcut necesară intervenţia traducătorului, prin inserarea unor paranteze explicative, fără de care înţelegerea ar fi fost mult îngreuiată.

O scurtă Introducere (p. 7—11), cu caracter teoretic şi de critică a surselor, precede textul.

Un *Index nominum et rerum* (de fapt, în special *index nominum*) încheie lucrarea, prezentată în foarte bune condiţii tipografice [6].

Volumul de faţă este o reuşită care îndreptăţeşte convingerea că în scurtă vreme, sub aceeaşi autoritate îndrumătoare, publicul va avea la dispoziţie, prin ediţia completă a *Istoriei Naturale*, un instrument de lucru de prim ordin.

I. Fischer

---

[1] A. Ernout nu dă prioritate principială unui manuscris sau unui grup de manuscrise. Cf. introducerea la primul volum, Paris, 1950, p. 21.

[2] Cf. introducerea citată mai sus, p. 35: « On a réduit au minimum le nombre des conjectures — non par déférence aveugle pour une tradition dont nous avons montré les défauts — mais parce que souvent les conjectures proposées sont arbitraires ou inopérantes. Dans les cas désespérés, mieux vaut reconnaître son impuissance à guérir le mal, que de lui apporter un remède fallacieux ».

[3] Întreaga *Istorie Naturală* precum şi alte texte dificile au adoptat această soluţie, cu mult preferabilă scindării arbitrare în « note » şi « note complementare » practicate în unele volume ale colecţiei.

[4] Coautor al ediţiei cărţilor 11 şi 26.

[5] N-am găsit decît un singur pasaj în care curiozitatea cititorului rămîne nesatisfăcută: trimiterea la Ovidiu din par. 33. (Este vorba de fr. 18 Lenz.)

[6] Greşelile de tipar lipsesc aproape cu desăvîrşire, cele care n-au putut fi evitate sînt fără însemnătate: p. 7 notă: *Magia* pentru *Magie*; p. 23: *supérieure* pentru *supésieure*; p. 84: *Plistonicès* pentru *Plistonicus*; p. 96: *lucanus* pentru *lucauus*.

https://biblioteca-digitala.ro